

A citi, citire...

În lagărul din Tg. Jiului, o universitate de la care păstrez un certificat și eu subsemnatul, ca de obicei, cînd comandantul, un colonel de mare ispravă, avea să-mi comunice cîte ceva, din poarta care separa domeniul deținuților de administrație, am fost chemat într-o zi de un soldat. Rostirea lui, mai răspicată decît a celorlalți, m-a surprins. — Vă cheamă Domnul Colonel, Domnule Cutare...

Silabele bine cadențate ale numelui meu, biziit cam pe italienește, m-au făcut să-l întreb :

— Ai mai auzit cumva vreodată cum mă cheamă ?

— O să vă spui după ce vorbiți cu Domnul Colonel.

Soldatul, în uniforma zdrențuroasă, trecută ani de zile de pe un om pe altul, era un țăran de vreo 40 de ani, din partea locului, în Gorj mai sus, concentrat, pentru paza temniței, garda înnoindu-se în fiecare lună, cîte 200 de săteni o dată, milițieni.

Isprăvind repede la comandant, am stat de vorbă cu soldatul. Era în 1943.

— Acum cîteva ani, a venit la Tg. Jiu D-l Nicolae Iorga și ne-a ținut o conferință. Și atunci, ca de regulă, la o adunare hotărîită, am fost adunați să-l ascultăm cu jandarmii. Dumnezeu să-l ierte, D-lui Iorga îi era frică de țărani și jandarmii stăteau tot timpul de față cînd vorbea. A vorbit despre ce era voie și nu să citim. Dumneata, nu era voie să fii citit. Pomenind numele dumitale, bietul de el căsca ochii și strimba din gură. Pe ăla să nu-l citești, că e un porc ! Dedei un cot lui frate-meu, care era lingă mine : Auziși ?

— Ești învățător în sat ? l-am întrebat pe soldat, văzîndu-l mai deslușit la minte.

— Nu, sint plugar.

— Dar fratele ?

— Tot plugar... Știi, mai mult plugari de piatră decît de pămînt.

Intr-adevăr, Gorjul era cel mai aspru și mai sărac județ din țară.

— După conferință, ne-am repezit amîndoi la Miloșescu (librarul-editor din tirg). N-ai avea dumneata vreo carte de ăla, pe care îl înjura marele istoric ?

— Ba da ! mi-a spus.

Am luat-o, am dus-o acasă și am citit-o. Și ne-a plăcut. Pe urmă, iarăși venînd la tirg, i-am comandat cărți de-ale dumitale. Le-am citit și le-a citit tot satul pe toate. La toți le-au plăcut. Le avem și acum, întinse pe lăviți, că nu se mai închid. Stau ca niște verze umilate și-s mînjite la colțuri, pe foi, de deștele care le-au tot întors.

Un elogiu în surtuc, la București, m-ar fi scirbit sau intimidat. Spusa soldatului m-a bucurat. Mă simțeam ca un lan de porumb peste care, în secetă, cade ploaja.

După vreo câteva zile, soldatul mi-a adus una din „verzele“ lui și ale mele, atît de răs-căcărâtă că nu mai putea să ție și să încapă între scoarțe. M-am așezat cu el la umbra unei încăperi, unde se percheziționau vizitatorii, și l-am încercat cum citește, ca să înțeleg cit pricepuse.

Accentul ideii cădea din glasul țăranului, pe cuvîntul central. Pauzele veneau după trebuință. Nuanțele nu tinjeau. Verbul devenea, într-adevăr, activ.

— Ce școală ai? l-am întreat.

— Patru clase primare. Trebuia să fac șase, dar știi, munca pe cimp...

Am auzit și profesori citind. Puțini știu să citească. A citi e deocamdată a descurca slovele dintr-un cuvînt, dar a citi pentru un așa-zis „intelectual“ (baccalaureat, licență, doctorat) este a descurca ideile din cuvinte. Nici un cititor din categorie nu citește mai prost decît în general un actor, a cărui profesie consistă tocmai din recitare, adică din citirea pe dinafară a unui text citit de zeci de ori pînă a fi fost învățat.

Ascultați-i pe actori, de la cei mai mari pînă la cei mai codași. Cîți pot să puie tonul, măsura, inflexiunea replicii, virgula, punctul, exclamația, interogativul acolo unde trebuie? Versurile și proza sint deopotrivă de neutre, de cenușii, de spălăcite. Dispar plasticul și relieful și se lăbărțează, cadența se incovoiaie moliiie. Cuvîntarea iese ca talașul din rindea, uniform, egal, monoton, anodin. Scirțiie unde curge lin, se inmoaie unde se cere tare, ca pielea făcută pungă a unei tobe, în care bețele bat ca-n cîrpă. Apoi, răcnetele! zbierătele! hohotele! sterpe.

Maestrii aceștia, domnii aceștia, artiștii aceștia au parcurs programe de studii, conservatorii, personajii, piese, roluri... Într-un manuscris precedent, am prezentat valoarea actorului în sine, însă în valută abstractă, în deziderat, în sinteză. Ascultați-i pe scenă. Numai cîțiva, puțini actori satisfac crescendele și descrescendele unui text gîndit și scris frumos. Nu-i numesc, ca să nu supăr susceptibilitățile extrem de irifabile ale rampei. Zac în culise printre borcanele cu clei, valori oneste, mai ales obscure, în carne și oase, reale, dar stau la vedere un număr de venerate, monumentale fosile. Nu mă refer la vîrstă, ci la numitul în medicină elefantiazis, care fiziologic face să crească nasul cit laba piciorului și în artă tupeul și impudoria.

Lipsa, nu a dicțiunii, lipsa capacității de modelare a cuvîntului pe idee și sentiment, e necesar să fie de urgență remediată. Dacă școala de teatru nu poate să dea rezultate concrete, începînd chiar cu unii profesori, apți în a semna diplome pe criterii necuvenite sau necuviincioase, trebuie găsit mijlocul eficace de alfabetizare. În artă, sint mai multe abecedare, succedîndu-se umbra fiecărui alfabet în umbra celui următor, pînă la ieroglif.

Instanța care ar putea mai bine să ajute pe actor să înțeleagă substanța și nuanța și să reproducă-n grai, cred că aparține scriitorilor, din toate meșteșugurile artistice mentorii cei mai exact orientați în a duce printre prăpăstii și culmi, caravanele de senzații și cuvinte, înecate în mlaștinile peisajului afon. Un curs pe viu, liber de canoane, de dogme, de fasoane și fudulii savante, un curs de caldă și superioară camaraderie, al unui nucleu de poeți și prozatori, cred că e în stare să dea artistului de scenă stilul de profunzime și transparențe, grosolănit între ră și regizor.